

PAPER

MAHALLIY BUQACHALARNI TURLI USULLARDA AXTALASH

Urokov B. S.^{1, *}

¹Chorvachilik va parrandachilik ilmiy-tadqiqot instituti mustaqil tadqiqotchisi, (PhD)

*Urokov5@gmail.com

Abstract

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan 2022-yil 8-fevraldagi "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-121-son qarorida "aholi xonadonlarida chorvachilikni rivojlantirish va undan olinadigan mahsulotlar hajmini ko'paytirishga hamda aholi daromadini oshirishga qaratilgan" muhim vazifalar belgilab berilgan.

Key words: Axtalangan buqachalar, Statistik ma'lumotlar, Aholi xo'jaliklari, Tadqiqot amaliy natijalari.

Kirish

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yil 1-yanvar holatida respublikamizdagi barcha toifa xo'jaliklarida jami 14142,4 ming bosh qoramollar boqib parvarish qilingan. Shundan qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda 265,5 ming bosh (1,9 foiz), fermer xo'jaliklarida 1031,8 bosh (7,3foiz) hamda dehqon va tomorqa xo'jaliklarida 12845,1 ming bosh (90,8foiz) qoramollar boqiladi.

Shuningdek, go'sht ishlab chiqarish hajmi barcha toifa xo'jaliklari bo'yicha jami 2833254 tonnani (tirik vazn hisobida) tashkil qilib, bu ko'rsatkich qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda 8,7 foiz (247714 tonna)ni, fermer xo'jaliklarida 6,3 foiz (178932 tonna)ni hamda dehqon va tomorqa xo'jaliklarida 85,0 foiz (2406608 tonna)ni tashkil qiladi. Aholi xonadonlarida boqilayotgan qoramollarning asosiy qismini mahalliy qoramollar tashkil qilib, ular aholi xonadon egalarining qo'shimcha daromad manbai hisoblanib, qoramollarni go'shtga boqish hisobiga daromad oladilar, shu sababli go'sht etishtirishning maqbul va arzon usullarini ishlab chiqish soha oldida turgan asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Chorvachiligi rivojlangan Gollandiya, Germaniya, Isroil, Janubiy Koreya kabi davlatlarda nasl uchun olib qolingani buqachalardan tashqari hamma buqachalar axtalanadi. Bu esa ularga sun'iy urug'lantirish orqali mollarning nasl va mahsuldorligini oshirishga, yuqori tirik vazn olishga, ozuqani tejashga sifatli marmarsimon go'sht etishtirishga keng imkoniyatlarni yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan 2022-yil 8-fevraldagi "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-121-son qarorida "aholi xonadonlarida chorvachilikni rivojlantirish va undan olinadigan mahsulotlar hajmini ko'paytirishga hamda aholi daromadini oshirishga qaratilgan" muhim vazifalar belgilab berilgan.

Chorvachilik va parrandachilik ilmiy-tadqiqot institutida axtalangan buqachalarda olib borgan ilmiy tadqiqotlarimiz natijasida, ilk bor Respublikamiz sharoitida axtalashning samarali usuli ishlab chiqildi. Buqachalar axtalanib, bo'rdoqiga boqilganda ularni go'shti mayin va mazzali ta'mga ega bo'ladi va buqachalar yuvvosh bo'lib qoladi, ularni guruh qilib boqish imkoniyati paydo bo'ladi. O'sish rivojlanishga to'sqinlik bo'lmasligi uchun erkak buzoqchalarni 4-8 oyligida jarrohlik yoki qonsiz usulda axtalash kabi boshqa usullar bilan amalga oshiriladi.

Buqachalarni axtalash orqali bo'rdoqiga boqish ularning go'sht mahsuldorligini 14,3 foizga oshirishi aniqlandi. Axtalangan buqachalardan yuqori sifatli, "marmarsimon" go'sht etishtiri amalga oshirildi. Aholi xo'jaliklaridagi mahalliy buqachalarni 6 oylik yoshida hamda buqachalarni go'shtga boqishning iqtisodiy samaradorligi aniqlandi, axtalangan buqachalarda eng yaxshi ko'rsatkichni qisqich usulida axtalangan buqachalar qayd etdi 21 oylik yoshigacha har bir bosh moldan qo'shimcha vazn olish hisobidan kamida 1,0 mln. so'm, ozuqalarni tejalishidan o'rtacha 2,0 mln.so'm, axtalanmagan buqachalarga nisbatan axtalangan buqachalardan jami 3,0 mln so'm ko'proq daromad olishi

Figure 1. II-tajriba guruhi (Rezina yordamida bog'lab axtalash usuli)

Figure 2. I-tajriba guruhi (Jarrohlik yo'li bilan axtalash usuli)

Figure 3. III-tajriba guruhi (Qisqich yordamida axtalash usuli)

imkoniyati ilmiy jihatdan asoslab berildi. Mahalliy buqachalar quyidagi usullarda axtalandi, jarrohlik yo'li bilan axtalash, rezina yordamida bog'lab axtalash hamda qisqich yordamida axtalash usullarida,

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsiyalar va texnologiyalarni qo'llash bo'yicha turli ilmiy tadqiqotlar va nazariy manbalar mavjud. Ushbu bo'limda turli adabiyotlar asosida zamonaviy ta'lim jarayonida texnologiyalarning ahamiyati va ularning samaradorligi tahlil qilinadi.

Ta'limda Innovatsiyalar

Innovatsiya – bu yangi g'oyalar, metodlar va texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim tizimini yaxshilash jarayoni hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim sohasida quyidagi innovatsion yondashuvlar keng qo'llanilmoqda:

1. Raqamli ta'lim platformalari –Udemy, Coursera, Khan Academy kabi platformalar orqali talabalar istalgan vaqtda va istalgan joyda o'qish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda.
2. Gamifikatsiya (o'yinlashtirish) –Ta'lim jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish mumkin.
3. Sun'iy intellekt (AI) –Sun'iy intellekt asosida ishlovchi ta'lim dasturlari individual yondashuvni yo'lga qo'yishga yordam beradi.
4. Virtual va kengaytirilgan reallik –AR va VR texnologiyalari orqali amaliy fanlarni yanada qiziqarli o'rganish imkoniyati paydo bo'lmoqda.

Texnologiyalarning Ta'limga Ta'siri

Zamonaviy texnologiyalar ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Ular quyidagi jihatlarida ta'lim tizimiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

1. Moslashuvchanlik va qulaylik –Talabalar va o'qituvchilar o'quv jarayonida turli xil texnologik vositalardan foydalanib, masofaviy ta'lim olish imkoniga ega.
2. Fidokorlik va motivatsiya –Interaktiv o'quv dasturlari, testlar va simulatsiyalar yordamida talabalar mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.
3. Samaradorlik –Sun'iy intellekt yordamida talabalar bilim darajasiga mos individual ta'lim dasturlari yaratish imkoniyati paydo bo'lmoqda.

Kelajakda ta'lim tizimidagi o'zgarishlar

Kelajakda ta'lim tizimida quyidagi o'zgarishlar kutilmoqda:

- To'liq raqamlashtirish –An'anaviy darslardan butunlay raqamli formatga o'tish jarayoni tezlashadi.
- Sun'iy intellekt yordamida individual yondashuv –Talabalar bilim darajasiga moslashgan avtomatlashtirilgan ta'lim tizimlari keng tarqaladi.
- Robotlashtirilgan o'qituvchilar –AI yordamida ishlovchi virtual o'qituvchilar yanada ommalashadi.
- Hayot davomida o'qish tamoyili –Ta'lim faqat maktab yoki universitet bilan cheklanib qolmay, insonlar umr bo'yi bilim olishga intiladi.

Xulosa

Zamonaviy ta'lim tizimi jadal rivojlanib, innovatsion texnologiyalar bilan boyib bormoqda. Axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi o'qitish usullarini takomillashtirish, interaktiv ta'lim muhitini yaratish va bilim olish jarayonini yanada samarali qilish imkonini bermoqda. Shu sababli, zamonaviy ta'lim nafaqat o'qituvchilar va talabalar uchun, balki butun jamiyat uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Chunki har qanday jamiyatning taraqqiyoti bevosita uning ta'lim tizimi bilan bog'liq. Kelajakda ta'lim sohasi yanada rivojlanib, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik kabi innovatsiyalar ta'lim jarayoniga chuqur singib boradi. Bu esa ta'lim muassasalaridan nafaqat ilg'or texnologiyalarni qo'llashni, balki ularni samarali boshqarishni ham talab qiladi. Talabalarning mustaqil bilim olish qobiliyatini oshirish, tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Shu bois, kelajakda ta' lim tizimidagi o'zgarishlarga moslashish va ularning imkoniyatlaridan samarali foydalanish har bir insonning asosiy vazifalaridan biri bo'lib qoladi. O'qituvchilar innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirib, ta' lim samaradorligini oshirishga harakat qilishlari, talabalar esa yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga tayyor bo'lishlari lozim. Jamiyat esa ta' lim tizimiga e'tibor qaratib, uni yanada rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi kerak. Zero, ta' lim taraqqiyotning asosiy omili bo'lib, har qanday jamiyatning kelajagi aynan sifatli ta' lim tizimiga bog'liqdir.

Xulosa

Buqachalar axtalanganda go'sht mahsuldorligini 14,3 foizga oshirib, ozuqa xarajatlarini 30 foizgacha kamaytiriradi. 2. Mahaliy buqachalarni turli usulda axtalash natijasida yuqori vazinga erishilib sifatli, "marmarsimon" go'sht etishtirishirildi. 3. Tajribada mahalliy buqachalarni 6 oylik yoshida qisqich usulida axtalash va uni 21 oylik yoshigacha oziqlantirish natijasida har bir bosh moldan qo'shimcha vazn olish hisobidan kamida 1000000. so'm, ozuqalarni tejatlashidan o'rtacha 2000000 so'm, jami 3000000 so'm daromad olishi mkoniyati ilmiy jihatdan asoslandi. 4. Tajriba guruhlaridagi buqachalarning iqtisodiy samaradorligi I guruhda 42,1 foizni, II guruhda 44,2 foizni, III guruhda 44,8foizni va IV guruhda 48,5 foizni, tashkil qildi. Bu ko'rsatkich IV guruh buqchalarida boshqa tengdoshlariga qaraganda yuqori bo'ganligi bilan ajralib turdi. Jumladan, I guruhga nisbatan 6,4foizga, II guruhga qaraganda 4,3foizga va III guruhga nisbatan 3,7foizga yuqori bo'ldi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. A.A.Abdurashitov dissertatsiya. O'zbekistonda rayonlashtirilgan qoramol zotlarini o'zaro chatishtirib go'sht mahsuldorligini oshirish. 1984-y.
2. Arzumanyan E.A., Ryabov YU.K., Lazarenko V.N. Myasnaya produktivnost, kachestvo myasa i kojevennogo сырыя

pri intensivnom vyrazhivaniy bychkov osnovnykh porod i ix pomesey v Chelyabinskoy oblasti // Izv. TSXA.-1985.- Выр.2.-S. 122-131.

3. Axijanov K.K., Prijiznennaya otsenka myasnoy produktivnosti myasnogo skota na otkormochnoy ploshadke TOO "Terra" Kostanayskoy oblasti. J. Nauka i agrarnoe proizvodstva Kazaxstana. №1. s.44-47.
4. Ashirov M.E. Nauchnye osnovy i prakticheskie priemy sovershenstvovaniya plemennykh i produktivnykh kachestv cherno-pestrogo skota v usloviyax jarkogo klimata. Dokt.dissert., Tashkent, 1994 g.
5. Akmalxonov SH.A. Biologicheskie i zootexnicheskie osnovy vedeniya molochnogo skotovodstvo v Uzbekistane. Tashkent. "Mehnat" . 1993.S.271
6. Akmalxonov SH.A., Ashirov M.E. Qoramolchilikda naslchilik ishining vazifalari.//Zooveterinariya.-Toshkent,2009.-№ 10. 35-37 b.
7. Akmalxonov SH.A., Bezverxov A.P., Djaylova A.K. Xan D.M. Obogashenie ratsionov malochnykh korov jirom makro i mikro elementami putem v neseniya jirnoy gliny. "Respublikamizda chorvachilikni rivojlantirish va soxada ozuqa bazasini mustahkamlashning ustuvor vazifalari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konfrensiya.-Toshkent. 2011.-4-6 b.
8. Amerxanov X.A. Pokazateli myasnoy produktivnosti bychkov pri otsenke po sobstvennoy produktivnosti // Zootexniya.2011.№5.S.13-15.
9. Bar'shev A., i dr Myasnaya produktivnost kostromskogo skota // Molochnoe i myasnoe skotovodstvo. 2003. №1. S. 9-10.
10. Bar'shev A., i dr Myasnaya produktivnost kostromskogo skota // Molochnoe i myasnoe skotovodstvo. 2003. №1. S. 9-10